

Funcionen els programes d'educació ambiental? Una experiència mexicana

05/2010 - **Medi ambient i Conservació.**

Els boscos tropicals concentren una gran diversitat biològica i cultural però, alhora, els usos humans del territori plantegen conflictes entre la conservació biològica i el desenvolupament social. A les zones forestals indígenes de Mèxic, les pressions econòmiques i polítiques externes posen en perill el seu patrimoni natural. En aquest marc se situa aquest estudi, amb la intenció d'avaluar l'èxit d'un programa d'educació ambiental dut a terme entre estudiants de batxillerat del municipi d'Ixtlán de Juárez, a Oaxaca, Mèxic. Els esforços en l'educació ambiental, centrats en el jovent generen més coneixement del medi i una major sensibilització per a la gestió forestal comunitària. Els resultats positius de l'avaluació realitzada pels investigadors van impulsar la incorporació del programa d'educació ambiental als centres educatius de la regió.

Estudiants de batxillerat del municipi d'Ixtlán Juárez (Mèxic) en una excursió com a part d'un programa d'educació ambiental.

Des de fa uns anys, la recerca d'estratègies per a promoure la participació activa dels estudiants en el seu aprenentatge sobre temes ambientals forma part de l'agenda de diverses organitzacions internacionals (UNESCO, FAO i IAS). Amb aquesta aproximació educativa es pretén millorar la qualitat ambiental, aconseguir la igualtat social, defensar els drets humans i promoure la pau. Adoptar aquesta perspectiva és especialment rellevant a països en vies de desenvolupament que concentren una gran diversitat biològica i cultural, però que alhora estan amenaçades. És el cas de moltes zones forestals indígenes de Mèxic on existeixen fortes pressions externes, econòmiques i polítiques, per explotar els boscos de propietat comunitària. És possible que les comunitats acabin cedint a aquestes pressions si presenten una feble organització interna, absència de cohesió social, i desconeixement de noves tècniques més eficients d'aprofitament forestal, conseqüència de la manca de comunicació i informació, entre d'altres factors. L'educació, basada en l'aprenentatge participatiu, és una eina que pot enfortir les comunitats perquè siguin capaces d'autogestionar els seus propis recursos. Tot i que el discurs de la participació està implícit en el camí que ha de seguir l'educació ambiental (EA) a Mèxic, encara són pocs els estudis que documenten, analitzen i avaluen els programes d'EA generats amb una aproximació participativa. Aquesta recerca pretén contribuir a omplir el buit de coneixement en l'avaluació de programes d'EA.

L'estudi es va realitzar amb un centenar d'estudiants de batxillerat d'Ixtlán de Juárez, una comunitat indígena zapoteca de Oaxaca, la qual des dels anys 80 gestiona una empresa forestal comunitària i una empresa d'ecoturisme que utilitzen sosteniblement els boscos comunals, garantint la seva conservació i aportant beneficis econòmics, socials i ambientals a la població. Els estudiants van participar en el disseny i implementació d'un programa d'EA enfocat a la gestió forestal local, juntament amb alguns professors, tècnics de les empreses, autoritats comunals i investigadors de l'ICTA-UAB, UNAM i Cambridge. Dos anys més tard, l'impacte del programa en l'aprenentatge ambiental dels joves fou avaluat mitjançant qüestionaris i entrevistes semi-estructurades, amb els objectius de comparar el nivell de coneixements ambientals entre els participants i no participants i determinar quins aspectes podien haver influït en el seu aprenentatge. Els resultats de l'avaluació suggereixen que els joves que van participar en el programa d'EA tenien més coneixements ambientals que els que no van participar, sobretot els que van participar dues vegades. El programa va reforçar, d'una banda, el coneixement dels participants sobre els conceptes ecològics a nivell curricular i, alhora, va promoure l'adquisició de coneixements locals relacionats amb el bosc. L'estudi també suggereix que el programa va fomentar l'interès dels joves en la gestió forestal comunitària.

Els resultats positius de l'avaluació, així com la implicació d'estudiants i professors de batxillerat en el desenvolupament de l'acció, van portar a les autoritats educatives de l'estat de Oaxaca a incorporar el programa d'EA a la currícula del centre educatiu d'Ixtlán. El canvi assolit en el pla educatiu a nivell regional a partir d'una iniciativa local, és un indicador d'èxit d'aquesta recerca. Les implicacions pràctiques a llarg termini que aquest programa d'EA pot tenir en els futurs gestors dels boscos de la regió, reforcen la importància de desenvolupar de manera formal aquest tipus d'estratègies educatives a les àrees rurals.

Isabel Ruiz Mallén

Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals

"Evaluating the impact of an environmental education programme: an empirical study in Mexico". Ruiz-Mallén, Isabel; Barraza, Laura; Bodenhorn, Barbara; Reyes-García, Victoria. ENVIRONMENTAL EDUCATION RESEARCH, 15 (3): 371-387 2009.